

Forskningsartikel

Ungas framtidsutsikter i Kalix och Botkyrka

Habitus, mobilitet och rumsliga dominansförhållanden

Sara Forsberg

This paper examines how young people's prospects for education and work are embedded in spatial inequalities. The analysis draws on Bourdieu's theoretical concepts of capital and habitus, and includes interviews with young people living in two different places, in different parts of Sweden – Kalix and Botkyrka. In both places, the interviewees describe that they are pulled towards cities, and to sites of symbolic capital, such as educational institutions and heterogeneous labour markets. Moreover, the city is associated with embodied symbolic capital where people who aspire to city-life are recognized as having positive personal characteristics. The paper argues that young people relate to an urban norm in different ways depending on the composition of assets of individuals and families. The article also discusses young people's different needs to prove themselves worthy in relation to the place they grow up in, as well as in relation to gender, class and ethnicity.

Keywords: prospects towards education and work; habitus; capital; mobility; spatial inequalities.

Den här artikeln undersöker hur ungdomars utsikter till utbildning och arbete är inbäddade i rumsliga dominansförhållanden. Analysen tar sin utgångspunkt i Bourdieus teoretiska begrepp kapital och habitus och baseras på intervjuer med ungdomar boende på två olika platser och i olika delar av Sverige – Kalix och Botkyrka. På båda platser beskriver ungdomarna en dragningskraft till städer eller stadens centrala delar och ett symboliskt kapital i form av utbildningsinstitutioner och heterogena arbetsmarknader. Staden associeras också till ett förkroppsligat symboliskt kapital där ungdomar som söker sig till staden tillskrivs positiva personliga egenskaper. Analysen framhåller emellertid att ungdomar förhåller sig till en urban norm på olika sätt beroende på familjer och individers sammansättning av tillgångar. I artikeln diskuteras också ungdomars olika behov av att visa sig värdiga i relation till den plats de växer upp, kön, klass och etnicitet.

Nyckelord: utsikter till utbildning och arbete; habitus; kapital; mobilitet; rumsliga dominansförhållanden.

Hur påverkas ungdomars utsikter till utbildning och arbete av urbana normer? Hur förhåller sig ungdomar som bor på stigmatiserade platser till föreställningar om dessa platser som "icke-moderna" eller utsatta? Tidigare forskning och rapporter visar att ungdomar som bor i olika delar av landet förhåller sig både till dominerande diskurser om vad som anses vara "bra" respektive "dåliga" platser och till ekonomisk nedprioritering av och bristande social service i vissa områden (mufs 2018). Både ungdomar som bor på så kallade bruksorter och i stigmatiserade urbana områden har visat ett behov av att försvara varför de väljer att bo på en viss plats, eller att lyfta

fram positiva aspekter med den platsen. Bruksorter beskrivs ofta i dessa sammanhang som motsatsen till modernitet och utveckling, medan stigmatiserade områden i staden i större utsträckning associeras till ett etniskt utanförskap (Vallström 2015).

De diskurser som omger platser och de människor som bor där har betydelse för människors handlingar och val. Urbana normer är nära sammanlänkade med nyliberala idéer om tillväxt, något som också påverkar platser och individers behov av ekonomisk vinning och produktivitet (Eriksson 2010). Vidare är ungas val att flytta eller stanna på en plats är beroende av förväntningar på "naturliga" vägval (Svensson 2006). På så sätt finns det en nära relation mellan urbana

normer och ungas olika val av utbildning, arbete och boendeort. Ungdomar ”använder sina erfarenheter av och föreställningar om uppväxtorten för att utvärdera sitt förflutna, mejsla ut vilka de är i dag och hur de vill leva i framtiden” (Kåks 2007: 268).

Syfte och frågeställningar

Mot den här bakgrunden undersöker artikeln hur urbana normer formar – och formas av – ungdomars utsikter till utbildning och arbete, med avseende på likheter och skillnader mellan ungdomar som bor i Kalix respektive Botkyrka kommun. Analysen bygger på material som samlats in till två olika intervjustudier.¹ Även om de olika studiernas forskningsfrågor motiverats på olika sätt i relation till de respektive platserna så har grundsyftet varit detsamma, nämligen att studera den lokala kontextens betydelse för ungas utsikter till utbildning och arbete. Med utgångspunkt i Bourdieus (1984, 1990) analyser av familjer- och individers sociala, kulturella och ekonomiska kapital analyseras ungas tankar om framtid och utbildningsval i relation till en inbyggd förväntan, synliga och osynliga alternativ (dispositioner) och behovet av att rättfärdiga olika val. Genom att återvända till dessa två studier utifrån detta perspektiv undersöker jag hur urbana normer framträder i intervjumaterialet. De frågor jag söker besvara är: Hur framträder urbana normer i relation till den plats där ungdomarna växer upp? Hur kan olika utsikter till utbildning och arbete förklaras i relation till individer- och familjers förvärvade och nedärvda tillgångar? På vilket sätt upprätthåller eller utmanar unga vuxna urbana normer i relation till förväntningar på social och geografisk mobilitet? På så sätt vill jag bidra till en fördjupad förståelse om hur ungdomars utsikter till utbildning är inbäddade i rumsliga dominansförhållanden.

Urbana normer, ungas framtidsutsikter och socio-geografiska skillnader

För ungdomar som bor större städer finns det i regel en dragningskraft mot stadens centrum när de väljer gymnasieskola (Forsberg 2015). De som bor i Stockholms kranskommuner rör sig in mot Stockholms stad, medan få ungdomar som bor i innerstaden rör sig i motsatt riktning. För nyetablerade gymnasieskolor är en central adress viktig för att skapa ett symboliskt värde (Forsberg & Palme 2019). Olika områden förknippas med stabilitet och rörelse där ungdomar i olika utsträckning tar del av stadens utbud (Allen & Hollingworth 2013). I studier av storstadsområden framhålls det symboliska värdet

¹ Intervjuerna i Botkyrka kommun har samlats in inom ramen för det VR-finansierade projektet ”Gymnasiemarknaden i svensk-glesa områden. Valet av gymnasieutbildning bland familjer och elever med migrationsbakgrund i etniskt heterogena och socioekonomiskt tillbakasatta bostadsområden” (VR-2016-03913).

att välja en skola i ”rätt område” (Poupeau, François & Couratier 2007). När administrativa gränser för skolors upptagningsområde suddas ut tar strukturella symboliska gränser vid (Bunar 2010; Bunar & Sernhede 2013; Dahlstedt, Harling, Trumberg, Urban & Westerberg 2019; Kallstenius 2010).

Tidigare forskning har lyft fram att det finns rumsliga hierarkier där ungdomstiden associeras med en urban subjektivitet, medan landsbygd associeras till kontinuitet eller en romantiserad idyll (Farrugia 2016; Pedersen Dalsgaard & Gram 2018). Unga vuxna på landsbygden formas av en ”nödvändig mobilitet” och en urban norm (Farrugia 2016), samtidigt som rurala områden och landsbygd görs synonymt med platsbundenhet (Cuervo & Wyn 2012). Unga vuxna som växer upp i landsbygds-kommuner eller mindre städer måste flytta om de vill studera vidare eller få tillgång till en mer heterogen arbetsmarknad (Stockdale & Catney 2014). I såväl globala nord som globala syd finns en nära relation mellan ungdomskultur och konsumtion. Städer associeras med mode och skönhet såväl som alternativa livsstilar. Urbana livsstilar framhålls som mer prestigefyllda och ”coola”, jämfört med livet i mer glesbefolkade områden (Pedersen Dalsgaard & Gram 2018).

Kåks (2007) belyser bland annat hur samhällsstrukturer och normer framträder i unga vuxnas livsberättelser. I samtal om framtiden förhåller sig människor både till rådande normer i samhället och till egna ideal. Dessa skapar så kallade script som definieras som kulturella moduler för hur ett idealt liv ser ut (Kåks 2007: 71). Rådande normer i samhället beskrivs i termer av positivt eller negativt laddade script. Livsval som överensstämmer med samhällets normer visar sig associeras till frihet och självständighet, vilket är motsägelsefullt då normer till stor del är styrande. Negativa script å andra sidan beskriver motsatsförhållanden till de positiva scripten och ”gestaltar ett liv utan framgång eller ambitioner” (Kåks 2007: 245). I likhet med den här studien diskuteras normer i plural i relation till just unga vuxnas många olika livsval – utbildning, arbete och boende. Det kan i sin tur informera hur mer övergripande rumsliga dominansförhållanden mellan stad och landsbygd, eller centrum och periferi reproduceras i ungdomars olika praktiker.

Nya möjligheter med sociala medier och möjligheter att resa gör också att det går att leva väldigt olika typer av livsstilar på olika platser (Farrugia 2020). Det finns flera exempel som visar att urbana normer påverkar platser på olika sätt. Leyshon (2011) beskriver hur unga vuxna på olika sätt investerar i urbana ungdomskulturer, även om de inte själva bor i en storstad. Kulturellt kapital som förvärvats i städer kan vara ett sätt för medelklassen att utmärka sig från boende på platser och i regioner utanför storstadsområden (Jamieson 2000; Forsberg 2019). Det kosmopolitiska sättet att leva är nära förknippat med flexibilitet och en viss typ av arbeten inom vad som ibland benämns

som den ”kreativa industrin” och som innefattar yrken inom media, marknadsföring eller konst och kultur. Därför går idén om eftersträvansvärda yrken hand i hand med ett visst sätt att vara och representationer av platser, där det urbana associeras till rörelse och förnyelse (Allen & Hollingworth 2013). På det här sättet skapas urbana normer: den inte bara premierar de som bor i en stor stad, utan genomsyrar också idealen för de som inte gör det.

Symboliskt kapital, habitus och mobilitet

Med utgångspunkt i Pierre Bourdieus teoretiska verktygslåda analyserar jag ungdomars strategier för utbildning, arbete och livsval. Strategier i Bourdieus mening är inte uträknade och målmedvetna handlingar, som i ordets vardagliga betydelse, utan innefattar såväl medvetna som omedvetna praktiker. Analysen fokuserar på vilka framtidsutsikter som är synliga och eftersträvansvärda, det vill säga individers dispositioner och hur dessa är beroende av ungdomar och deras familjers nedärvda eller förvärvade symboliska kapital (kulturellt, ekonomiskt och socialt) (Bourdieu 1986).

Bourdieus sätt att tänka kring klass som sociala positioner som inte enbart bestäms av ekonomiska tillgångar, utan också av sociala och kulturella sådana, har visat sig särskilt betydelsefullt i studier som söker förstå olika utbildningsval och rumsliga dominansförhållanden (se till exempel Waters 2006). I den här analysen kombinerar jag i likhet med Rosvall, Rönnlund och Johansson (2018) Bourdieus begrepp kapital och habitus med Doreen Masseys (1994; 1995) rumsliga analyser. I en numera klassisk studie av arbetsdelning i Storbritannien understryker Massey (1995) betydelsen av att studera sociala relationer i en rumslig kontext som inte separerar sociala skillnader från geografi. Ekonomi, politik och utbildning och tillhörande institutioner samlas i storstäder och denna process är invävd i arbetsdelning tillika social differentiering som producerar och reproducerar rumsliga dominansförhållanden (Massey 1995). Resonemanget överförs i den här studien till en analys av hur plats, arbetsmarknader och ungas framtidsutsikter samspekar med varandra.

Vidare adresserar Massey (1994) de maktrelationer som är inbyggda i människors olika möjlighet till mobilitet. Unga vuxna har inte samma möjligheter att vara mobila oavsett om det handlar om att flytta till eller från en plats eller vardaglig mobilitet inom en stad. Betydelsen av rörlighet bestäms av vem som *kan* vara rörlig, vem som *måste* vara rörlig och de som *inte har någon möjlighet* till rörlighet (Massey 1994). Ett exempel på detta är medelklassens användning av mobilitet och kosmopolitiska livsstilar som ett sätt att särskilja sig från andra som inte har tillgång till desamma (Skeggs 2004). Mobilitet har blivit en symbol för identiteter och livsstilar som är eftersträvansvärda i stora delar av världen (Katz 2004). Mobilitet är även

nära associerat med ungdomlighet, och där ungdomars olika tillgänglighet till staden producerar och reproducerar klassjämligheter i perifera områden (Holdsworth 2009; Skrbis, Woodward & Bean 2014).

I föreliggande analys kombineras förståelsen av social och geografisk mobilitet med ungas strategier till att omvandla eller ackumulera kapital. Kulturellt kapital kan utgöras av betyg eller examina, men det kan också vara förkroppsligat kapital – habitus – som inbegriper människors sätt att föra sig och ta plats i olika sociala sammanhang. Habitus är ett system av dispositioner som formats av individers eller sociala gruppers erfarenheter och på så sätt vägleder handlingar (Bourdieu 1984: 471). Sociala gruppers sätt att röra sig, uttrycka sig på och reagera instinktivt i olika situationer är inristad i människors kroppar (Broady 1997: 225). Habitusbegreppet är centralt i Bourdieus förståelse för hur distinktionen mellan olika sociala grupper produceras och upprätthålls. Det har betydelse för sociala gruppers tankar om att passa in och ta plats i olika miljöer (Bourdieu 1984: 474), vilket i den här studien kan förstås i relation till ungdomars känslor av att vara bekväma i olika bostadsområden eller skolmiljöer. Det har även beröringspunkter med individers och sociala gruppers olika behov av att visa sig värdiga eller att bli respekterade (Skeggs 2000: 9). Den teoretiska ansatsen länkar därmed samman strukturella och subjektivistiska perspektiv och synliggör dominansförhållanden när det kommer till skillnader mellan sociala grupper, men med utgångspunkt i individers livsbiografier såväl som kroppsliga erfarenheter.

Metod och material

Den här artikeln bygger alltså på material som samlats in vid två olika tidpunkter och på två olika platser. I de 38 intervjuer som genomfördes i Kalix 2012–2013 låg fokus på övergången från gymnasiet till högre utbildning eller arbete. Studien tog sin utgångspunkt i det ekonomiska uppsving som regionen befann sig i vid tidpunkten för studien. En stor efterfrågan på traditionellt manlig arbetskraft inom bland annat gruvnäring ställdes i relation till att läsa vidare på universitet eller högskola och tankar om att bo kvar eller flytta från hemorten. I materialet återfinns elever som gick yrkesförberedande såväl som studieförberedande program och det är lika många pojkar som flickor som intervjuats.

I Botkyrka genomfördes 17 intervjuer under 2019² med elever i årskurs 9 som just hade valt gymnasieutbildning och skola. Fokus för studien är att se hur ungdomarna resonerade kring val av gymnasieprogram och skola i relation till framtida utsikter till utbildning, arbete och boende. De ungdomar som intervjuats i Botkyrka kommun har någon form av utländsk bakgrund. Sex av ungdomarna är själva födda i ett annat land och har

²Att det gått en tid mellan intervjutillfällena har ingen större betydelse, eftersom båda studierna är utförda innan covid-19-pandemin, då en mer omprövande hållning till den urbana normen har spårats (Vallström & Vallström & Svensson 2021).

kommit till Sverige de senaste tio åren medan övriga har föräldrar som är utlandsfödda. De intervjuer som genomförts i Botkyrka ingår i en studie av familjer, men för denna artikel analyseras endast intervjuerna med barnen i familjerna.³ Även i dessa intervjuer är det en jämn fördelning mellan flickor och pojkar. De intervjuade i Botkyrka är något yngre än de i Kalix, så tankar om arbete och eventuell högre utbildning framstår mer avlägsna. Båda studierna visar dock att det är viktigt att tidigt formulera långsiktiga planer för framtiden, vilket många också gjort. Det viktiga för analysen är inte om planerna kommer realiseras eller inte, utan vilka vägar som vid tidpunkten för studien framträder som synliga och eftersträvarsvärda.

Intervjuguiderna har i båda studierna riktas mot att samla in material om familjers olika tillgångar såsom utbildningshistoria, ekonomi och sociala praktiker, medan analysen av intervjuerna sätter fokus på vilka typer av tillgångar som har betydelse i olika situationer och för vem. Analysen bygger till största del på kodning och tematisering som genomförts i samband med tidigare analyserna men även en ny läsning och analys av intervjumaterialet utifrån artikelns specifika forskningsfrågor. Det som kommit fram i den nya läsningen berör främst ungdomars olika sätt att förhålla sig till uttalade och outtalade förväntningar om mobilitet.

Bakgrund och geografisk kontext: Kalix och Botkyrka

Kalix ligger i Norrbottens kommun och liknar många landsbygdskommuner i landet, med en centralort där social service och utbildning är samlad, omgiven av omkringliggande byar och spridd bebyggelse. Närhet finns både till Haparanda och finska gränsen (4 mil), samt Luleå med dess tekniska universitet (8 mil). Vid tiden då intervjuerna med ungdomarna genomfördes var efterfrågan på järnmalm från Sverige stor och näringen expanderade på flera platser i flera platser i Norrbottens län. Detta skapade en efterfrågan på arbetskraft och expansionen fick också ringar på vattnet för företag som på olika sätt bistod gruvnäringen. Platsen utgör därför en intressant utgångspunkt att studera rumsliga maktrelationer då ungdomarna hade att förhålla sig till en hög ungdomsarbetslöshet nationellt i Sverige och ute i Europa (Eurostat 2013), samtidigt som det fanns en avgränsad lokal och regional arbetsmarknad som efterfrågade arbetskraft. Intervjuerna genomfördes för snart tio år sedan men materialet är aktuellt i relation till ungas framtidsutsikter eftersom trenden snarare förstärkts med de nyetableringar som nu sker till exempel av Northvolts batterifabrik i Västerbotten.

³ I samband med att intervjuerna genomfördes erhöles medgivande om barnens deltagande från föräldrarna. Ungdomarnas riktiga namn återges inte och information om de olika intervjupersonerna redovisas i vissa fall på en mer aggregerad nivå.

Utvecklingen av service- och kunskapssamhälle associeras till en maktkoncentration i städer. Men urbana områden är heterogena områden där det också finns ojämlikhet och materiell osäkerhet (Sassen 2012). Det är därför relevant att studera hur urbana normer påverkar unga som bor i eller i utkanten av större städer på olika sätt. Botkyrka kommun ligger i de södra delarna av Stockholms län. De olika bostadsområdena i Alby, Fittja och Hallunda-Norsborg påminner om varandra när det gäller bebyggelse, där bostäder växt fram kring ett centrum med tillgänglig service och omgiven av blandade upplåtelseformer. Det finns goda förbindelser med stadens centrala delar med tunnelbana. De intervjuade bodde i de norra delarna av Botkyrka kommun och bostadsområdena Alby, Fittja och Hallunda-Norsborg. I Botkyrka kommun har 60 % av befolkningen utländsk bakgrund.⁴ Tidigare studier visar att ungdomar med utländsk bakgrund ofta uttrycker högre utbildningsambitioner än andra jämnåriga (Rudolphi & Salikutluk 2020). Det är därför av intresse att studera hur ungdomar med utländskbakgrund använder sig av gymnasievalet och möjligheter och begränsningar att ackumulera utbildningskapital.

De två studieplatserna Kalix och Botkyrka skiljer sig åt när det kommer till deras historiska kontext, men båda platserna kan sägas vara perifera i relation till ett ekonomiskt centrum. Följande analys tar utgångspunkt i intervjuer med ungdomar boende på de två platserna och ser på vilket sätt rumsliga dominansförhållanden synliggörs och motsätts i deras utsikter till utbildning och arbete.

Mobilitet, utbildning och arbetsmarknader – att överbrygga avstånd

I intervjuerna kan mobilitet innebära korta förflyttningar, såsom utsikter att flytta till en stad som ligger åtta mil bort, eller att pendla till en gymnasieskola några tunnelbanestationer närmare stadens centrum. Det som förenar ungdomarna i Kalix och Botkyrka är möjligheten att ackumulera utbildningskapital och ekonomiskt kapital (Bourdieu 1990) i städer. Valet och möjligheten att flytta till en stad eller att välja en innerstadsskola associeras också i intervjuerna till personliga egenskaper. Stadens symboliska kapital förutsätter dock en rumslig asymmetri (se Bonow i detta nummer) som också framkommer i intervjuerna. I Kalix beskriver flera av de intervjuade ungdomarna en stark dragningskraft till staden där det finns universitet och högskolor men också en större och bredare arbetsmarknad.

Men, jobben drar mig ju till storstäderna, mer än vad jag vill. Jag vill ju inte dit. Men jag måste ju nästan. Det börjar ju bli så i samhället idag. Du ska till storstan. Visst, om du jobbar i gruvan, eller om

⁴ Utländsk bakgrund räknas de som är utrikes födda och de inrikes födda som har två utrikes födda föräldrar. Källa: SCB.

du jobbar som asfalterare eller vad som helst. Då finns det ju alltid jobb härute, men det kanske blir väldigt ensidigt jobb och lite svårare att byta från jobb till jobb sen. (Pojke, Kalix, studieförberedande program)

Den intervjuade pojken har föräldrar som själva har femåriga utbildningar från universitetet och pojken beskriver att de uppmuntrat honom att fortsätta studera efter gymnasiet. I Kalix associeras den lokala- och regionala arbetsmarknaden till stor del av arbete inom traditionellt mansdominerande yrken inom gruvnäring, transport, bygg och så vidare. I likhet med tidigare studier (Allen & Hollingworth 2013) beskriver ungdomar som planerar att studera vidare och flytta från hemorten jobb i städer som ”roliga” och ”utvecklande”. Pojken i citatet ovan beskrev: ”Alltså du har trevligt på jobbet när du sitter och surrar med gubbarna på fikarasterna, men jobbet i sig är kanske inte utvecklande och roligt”.

I intervjuerna i Botkyrka associerades den lokala arbetsmarknaden till jobb inom handel, restaurang och traditionellt manliga yrken inom bygg- och transportbranscherna. I påföljande citat beskriver en pojke hur han förhåller sig till fördomar om den plats han bor på, och hur han ser på lokala arbetsmarknader i relation till ”Stockholm”.

[...] ofta tror man att orten, förorten är väldigt dumma. Alltså, vi inte kan så mycket och att vi inte vill plugga vidare och inte vill bli något, utan bara bli byggare. Alltså det är så standardjobb här. Men alltså de finns dem som vill bli högre och vill ut till Stockholm och lämna förorten, men det är svårare för dem, för det finns fördomar om dem från orten. (Pojke, Botkyrka)

I ovanstående citat framträder gränsdragningen mellan olika platser och arbetsmarknader i beskrivningen av att det finns ungdomar som ”vill ut” och ”lämna platsen”. Vidare framgår det att ”Stockholm” associeras till högre utbildning och eftersträvarvärda jobb. I citatet framgår också hinder att komma in på arbetsmarknaden på grund av diskriminering kopplade till en stigmatisering av platsen. Ett liknande resonemang förs av en annan pojke i Botkyrka som beskriver symboliska gränser till skolorna inne i stan i relation till en rädsla för diskriminering, samtidigt som han associerar skolorna ”inne i stan” med en bättre utbildning.

För man vill ut till stan och människorna. Men man känner att man inte kommer bli tagen så bra, för man kommer från förorten. [...] Här är det så här, alla hamnar i samma skolor. Alla vi känner varandra och det är inte så bra. Alltså, man trivs, men det är inte så bra karriärmässigt sen, för det

kanske är bättre utbildning i stan. (Pojke, Botkyrka)

I ovanstående citat framgår också en spänning i valet mellan den skola pojken tror han skulle trivas i och den skola han tror skulle vara bättre rent utbildnings- och karriärmässigt. Vidare anses valet av en innerstadsskola säga något om dig som person. Ungdomar som valde innerstadens skolor framhåller i relation till valet att de är personer som inte ”nöjer sig” eller ”tar den enkla vägen”.

Det var mycket att folk tog handel och så, bara för att det var en enkel väg så. De jobbar på Stadium eller något sånt. Men jag, jag vill inte. Jag vill inte ta den enkla vägen heller. Jag vill också kämpa. (Pojke, Botkyrka)

Jag skulle tro det faktiskt för det finns några föräldrar som själva har gått på den här skolan så jag skulle tro att de [barnen] också vill bo kvar. Som jag sa, de har inte drömmar. (Flicka, Botkyrka)

Citatet kommer från elever som valt bort att gå i den närmsta skolan. De har inte bara valt ett alternativ som de anser representerar ett skolval, utan intervjuerna visar också att skolvalet är ett sätt att särskilja dig i relation till andra ungdomar i Botkyrka. Betydelsen av att välja en skola i innerstaden ska förstås i relation till att andra inte gör samma val. Att välja en gymnasieutbildning i staden associeras med personliga egenskaper och visar samtidigt på behovet som ungdomar känner att behöva visa sig värdiga eller bevisa sig (Skeggs 2000). För vissa sociala grupper handlar gymnasievalet om att överbrygga avstånd som för andra ungdomar kanske inte ens är synliga.

Motstånd och alternativa val: Att ackumulera symboliskt kapital och samtidigt stanna kvar

Intervjumaterialet omfattar ungdomar med olika utsikter till utbildning, arbete och mobilitet. Följande avsnitt fokuserar på intervjuerna med de ungdomar som beskrev att de önskade bo kvar på den plats de är uppväxta samt intervjuerna med de ungdomar i Botkyrka som valt den närmaste gymnasieskolan. Bland dessa ungdomar finns ungdomar med relativt mycket tillgångar som presenterar alternativa vägval i förhållande till vad som förväntas. I analysen framträder också individens olika behov av att ”visa sig värdig”, något som också synliggör dominerande och dominerade strukturer i samhället (Skeggs 1997).

I Kalix finns en grupp flickor och pojkar på yrkesförberedande program som beskriver att de trivs på platsen där de bor och att de har goda möjligheter att få arbete efter gymnasiet. Karaktäristiskt för denna grupp elever

är att de har betyg över genomsnittet i sin skolklass och är delaktiga i olika sociala sammanhang på platsen där de bor. Det kan till exempel handla om att de är aktiva i idrottsföreningar eller informella sociala initiativ. De pratar om att det finns en förväntan på att de ska flytta till en stad, något som de själva inte vill eller planerar att göra. De presenterar – med självförtroende – en alternativ livsstil på den plats de bor. I denna grupp är det flera ungdomar som tar stöd i den ekonomiska expansion som pågick i Norrbotten vid tiden för studien och som innebar många nya arbetstillfällen inom vissa sektorer och en ljus syn på framtiden.

Jag tror jag kommer ha jobb efter studenten. Detta är ett jobb det är brist på, svarvning och fräsning. Jag är ju ute på alla ställen i Kalix som har med svarvning att göra och det är ju tio stycken. [...] Jag trivs här. Jag har ju varit mycket i Stockholm. Men man trivs ändå bäst där man är uppväxt. (Pojke, Kalix, yrkesförberedande program)

I citatet framgår att pojken förhåller sig till "Stockholm", men trots att Stockholm utgör ett synligt alternativ så planerar han att bo kvar på den plats han vuxit upp. Viljan att stanna kvar i Kalix motiveras med att: "Jag trivs här".

I Botkyrka kommun finns det exempel på ungdomar som väljer att gå i den närmsta gymnasieskolan. Motivet att välja den närmaste gymnasieskolan skiljer sig åt, men några av de intervjuade ungdomarna poängterade att det handlar om en aktiv handling och går emot rådande förväntningar. Just dessa ungdomar har betyg som skulle ge dem tillträde till olika gymnasieutbildningar och skolor, kunskap om olika gymnasieskolor och föräldrar som är engagerade i sina barns skolgång. Dessa ungdomar betonar i intervjuerna att de vill visa att det går att komma från just den plats där de växt upp och studera vidare efter gymnasiet och få ett arbete med hög social status.

Jag vill också visa att man kan plugga i det här området och komma vidare. Och det är många man har hört har flyttat från området för att det ska bli bättre i skolorna, men det är inte så, det har med dig själv att göra. Det finns människor som blivit advokater och lärare och tandläkare och läkare och allting från Alby, Fittja, Norsborg och Hallunda. Det betyder inte att bara för att man bor i en förort att det ska gå dåligt. (Pojke, Botkyrka)

Den intervjuade pojken har valt att läsa på den gymnasieskola som ligger närmast det bostadsområde där han bor. De intervjuade ungdomarna framhåller att de vill visa att den närmsta skolan i bostadsområdet där de växt upp är bra och att huruvida de lyckas i skolan eller ej snarare beror på individuella prestationer. Samtidigt uttrycker de kritik mot andras beslut att inte gå i den

närmsta skolan, vilket de anser bidra till att ge platsen ett sämre rykte.

Underliggande i det motstånd som formuleras finns ändå ett behov av att kunna visa sig värdig och därmed att bidra till en uppvärdering av den plats som ungdomarna bor på (Skeggs 1997). Många nämner yrken som advokat eller läkare som möjliga vägar att uppnå en social status och bli accepterad i det svenska samhället. På så sätt kan den lokala symboliska ekonomin i norra Botkyrka sägas överensstämma med "vad som räknas" i det svenska majoritetssamhället. Här skiljer sig alltså en klasstillhörighet från urbana normer; ungdomarna tar ett aktivt beslut för att försöka omvärdera platsen med hjälp av att inträda i en högre social position yrkesmässigt.

Habitus och rumsliga strukturer: Att passa in på en plats eller i en skolmiljö

I intervjumaterialet finns ungdomar som upplever en diskrepans mellan vad de skulle vilja utbilda sig till eller arbeta med, jämfört med den inslagna väg de befinner sig på. Andra upplever val av utbildning och arbete som något ganska okomplicerat och förutsägbart. I intervjuerna framträder ungdomarnas olika val i relation till känslor att vara bekväm eller obekvämt på en plats (Bourdieu 1984: 474). Den egna kroppen, sättet att vara, prata och uttrycka sig beskrivs passa in i vissa utbildningar eller skolmiljöer, men inte andra. Avsnittet berör både hur ungdomars habitus formar utsikter till utbildning och arbete och hur detta hänger samman med mer övergripande strukturer i samhället kopplat till kön, klass och etnicitet.

En pojke i Kalix i yrkesförberedande program berättar att det är viktigt att "trivas på jobbet". Han fick då följdfrågan: "Vad är ett trivsamt jobb?" Han svarar: "Jag skulle trivas med att köra traktor". Pojken är uppvuxen med traktorer och mekade hemma på gården på sin fritid. Han ser stora chanser att utöva sitt fritidsintresse som arbete och har stort stöd från föräldrarna. Hans pappa arbetar själv som maskinförare och hans mamma inom äldreomsorg. De uppmuntrar sin son genom att tillhandahålla verktyg och intresserar sig för hans projekt. Pojken berättar att han brukar prata med sina föräldrar om riskerna med att ta studielån för högre studier när arbetsmarknaden för högutbildade är osäker. Den intervjuade pojken ser möjligheter att ackumulera ekonomiskt kapital på den plats han växer upp och även förvärva ett lokalt erkänt symboliskt kapital genom sitt kunnande om fordon. Men det handlar inte bara om kunskapen i sig, utan också om hans sätt att prata om fordon och föra sig i sammanhang som har betydelse (Broady 1997).

I en annan intervju med en flicka i yrkesförberedande program i Kalix uttrycks en känsla av att vara instängd på platsen.

Ja, det är svårt att bo på ett ställe där man är lite fast. Som jag sa i början att det finns inte så mycket att göra här och när man vill så mycket och när man är på ett sånt här ställe. Det kliar i fingrarna och man vill bara springa härifrån och vissa dagar kan man ha panik och tänka att jag lämnar det här nu för jag orkar inte vara här för det här är inte min grej. Så kan det kännas ibland. (Flicka, yrkesförberedande program, Kalix)

Liknande beskrivningar återkommer i några av intervjuerna i Botkyrka.

Efter allt som jag har sagt till dig, som jag har gått igenom så har jag känt att typ. Jag känner mig trängd mellan fyra väggar. Så jag försöker gå ut, men det händer ingenting. (Flicka, åk 9, Botkyrka)

Gemensamt för flickorna i Kalix och Botkyrka, som citeras ovan, är att de beskriver att de känner sig fast på den plats de vuxit upp. De upplever ett avstånd mellan den socio-geografiska plats de befinner sig på de platser och livsstilar de själva drömmer om. Det skapar frustration som båda flickorna beskriver i termer av att sitta fast eller känna sig trängd. Båda flickorna har knappa ekonomiska resurser i sina familjer, vilket har betydelse för möjligheter att få hjälp med att till exempel köpa en lägenhet någon annanstans. Små ekonomiska marginaler påverkar även barnens möjligheter att själva utsätta sig för en ekonomisk osäkerhet som till exempel en flytt kan innebära. De har heller inte betyg eller en utbildning med sig från grundskola eller gymnasium som de förväntar sig ska öppna upp arbetsmarknaden. De ser inga möjligheter att förvärva eller ackumulera kapital (Bourdieu 1990) på den plats de bor, men inte heller några tydligt upptrampade stigar som leder någon annanstans.

Föreställningar av att passa in på en plats eller inte kommer också till uttryck i intervjuerna i Botkyrka i relation till valet av gymnasieskola. Flera av de intervjuade ungdomarna framhåller att valet baseras på subjektiva känslor av en skolmiljö där de förväntar sig att omgivningen erkänner deras habitus som en tillgång snarare än ett tillkortakommande (Bourdieu 1984). Det finns en rädsla att inte passa in i innerstadens skolor.

[...] alltså, man vill inte gå dit, man känner direkt så här, okej, det här är inte ett ställe jag vill vara på, jag får inga vänner, de kollar snett på mig. Eller de kanske pratar om förorten på ett dåligt sätt, och sen är man själv därifrån. (Flicka, Botkyrka, åk 9)

Tidigare forskning har på ett övertygande sätt visat hur skolvalet förstärker stadens boendesegregation (Andersson, Hennerdal & Malmberg 2019; Forsberg 2016). Ovanstående citat handlar om hur gränsdragningar upprätthålls och reproduceras i ungdomars

känslor av att ”det här är inte ett ställe jag vill vara på” och en rädsla att bli diskriminerad. Denna typ av beskrivningar är subjektiva, men uppmärksammas här eftersom de också upprätthåller rådande strukturer på gymnasieområdet i Stockholm. Distinktioner av att passa in på en plats eller i en skolmiljö skapar begränsningar av utbildningsalternativ. Det minskar också chanserna till möten i skolan mellan ungdomar från olika socio-ekonomiska bakgrunder.

Avslutande reflektion

Artikeln analys har fokuserat på två olika platser i Sverige vars historia och demografiska utveckling skiljer sig åt. De olika platserna är också belägna långt ifrån varandra. Ändå är jämförelsen av betydelse då den visar på likheter såväl som skillnader i hur ungdomars framtidsutsikter är inbäddade i rumsliga dominansförhållanden. Genom att fokusera på familjer och individers olika tillgångar (Bourdieu 1990, 1984) synliggör artikeln hur urbana normer får olika betydelser för ungdomar beroende av föräldrars utbildningsnivå, familjers ekonomi eller individers betyg eller fritidsintressen. Det kommer till uttryck i form av sociala gruppers olika möjligheter att stanna på eller flytta från hemorten eller i relation till vardagsmobilitet inom kommunen eller till en stads mer centrala delar.

För några ungdomar, särskilt för de ungdomar som kommer från familjer med lite tillgångar (socialt, kulturellt, ekonomiskt) finns begränsade möjligheter att ackumulera kapital på platsen där personen växer upp likväl som att överkomma avstånd till utbildningar eller arbetsmarknader på andra platser. Avståndet mellan vad som anses eftersträvänsvärt och individens egna utsikter till utbildning och arbete skapar frustration och känslor av att vara ”fast” på en plats. De ungdomar som ingår i den här gruppen är inte så många utan utgör en liten del av gruppen som planerar att gå i den närmsta skolan eller att bo kvar på den plats de vuxit upp.

Artikeln har särskilt bidragit med att visa hur rumsliga dominansförhållanden framträder på olika skalnivåer som innefattar subjektiva kroppsliga erfarenheter i såväl lokala som regionala kontexter, samt hur dessa hänger ihop med varandra. Studien pekar på betydelsen av att förstå hur lokala symboliska ekonomier skiljer sig åt, men också är integrerade – i olika utsträckning – i mer övergripande samhällsekonomier regionalt och nationellt. Artikeln har till exempel framhållit betydelsen av den lokala och regionala arbetsmarknaden i Norrbotten som synliggör alternativa vägar i relation till urbana normer, till exempel traditionellt manliga yrkesförberedande program och arbete inom gruvnäringen. Samtidigt föreställer sig de intervjuade ungdomarna i Botkyrka en arbetsmarknad som är integrerad med Stockholm stad och yrken som förutsätter studier vid universitet eller högskola.

Ungdomars ambitioner till utbildning och arbete har också satts i relation till kroppsliga erfarenheter som visar på hur boendesegregation och skolsegregation upprätthålls av symboliska gränser. Ungdomarnas skolval i Botkyrka begränsas i relation till en förväntad diskriminering kopplad till etnicitet eller bostadsområde i skolor i Stockholms innerstad. Det innebär att ungdomar vars dispositioner är orienterade mot en viss utbildning i vissa fall anpassas eller kompromissas i mötet med omvärlden.

Analysen har fokuserat på hur urbana normer är närvarande i unga människors liv på olika platser, i det här fallet bland ungdomar i utkanten av en storstad, i en mindre centralort och i landsbygd. Genom kvalitativa intervjuer framträder ett socio-geografiskt rum där subjektiva beskrivningar av närhet och distans, tillgänglighet och oåtkomlighet är centralt för förståelsen av vilka vägar till utbildning och arbete som är möjliga, och för vem.

Författarpresentation

Sara Forsberg, postdoktor i Kulturgeografi, Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet. Fokuserar i sin forskning på utbildningsgeografier, platsidentitet, migration samt lokala och globala relationer.

Referenser

- Allen, Kim & Hollingworth, Sumi (2013). 'Sticky Subjects' or 'Cosmopolitan Creatives'? Social Class, Place and Urban Young People's Aspirations for Work in the Knowledge Economy. *Urban Studies* 50 (3), 499–517.
- Andersson, Eva K, Hennerdal, Pontus & Malmberg, Bo (2021). The Re-Emergence of Educational Inequality during a Period of Reforms: A Study of Swedish School Leavers 1991–2012. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science* 48(4), 685–705.
- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1986). The Forms of Capital. I: Richardson, John (red) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwoodpress.
- Bourdieu, Pierre (1990). *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Broady, Donald (1997). *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS förlag.
- Bunar, Nihad (2010). The Geographies of Education and Relationships in a Multicultural City: Enrolling in High-Poverty, Low-Performing Urban Schools and Choosing to Stay There. *Acta Sociologica* 53(2), 141–159.
- Bunar, Nihad & Sernhede, Ove (2013). *Skolan och ojämlikhetens urbana geografi: om skolan, staden och valfriheten*. Göteborg: Daidalos.
- Cresswell, Tim (2006). *On the Move: Mobility in the Modern Western World*. New York: Routledge.
- Dahlstedt, Magnus, Harling, Martin, Trumberg, Anders, Urban, Susanne & Vesterberg, Viktor (2019). *Fostran till valfrihet: skolvalet, jämlikheten och framtiden*. Stockholm: Liber.
- Eriksson, Madeleine (2010). *(Re)Producing a Periphery: Popular Representations of the Swedish North*. Umeå: Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet.
- Farrugia, David (2016). The Mobility Imperative for Rural Youth: The Structural, Symbolic and Non-Representational Dimensions Rural Youth Mobilities. *Journal of Youth Studies* 19(6), 836–851.
- Forsberg, Håkan (2015). *Kampen om eleverna: gymnasiefältet och skolmarknadens framväxt i Stockholm, 1987–2011*. Uppsala: Uppsala universitet, Acta Universitatis Upsaliensis.
- Forsberg, Håkan, & Palme, Mikael (2019). Public Schools' Market Strategies. I: Dahlstedt, Magnus & Fejes, Andreas (red) *Neoliberalism and Market Forces in Education: Lessons from Sweden*. London: Routledge.
- Forsberg, Sara (2019) 'The right to immobility' and the uneven distribution of spatial capital: negotiating youth transitions in northern Sweden. *Social & Cultural Geography* 20(3), 323–343.
- Holdsworth, Clare. (2009), "Going Away to Uni": Mobility, Modernity, and Independence of English Higher Education Students. *Environment and Planning A: Economy and Space* 41(8), 1849–1864.
- Jamieson, Lynn (2000). Migration, Place and Class: Youth in a Rural Area. *The Sociological Review* 48(2), 203–223.
- Kåks, Helena (2007). *Mellan erfarenhet och förväntan Betydelse av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser*. Linköping: Linköpings universitet.
- Kallstenius, Jenny. (2010). *De Mångkulturella Innerstadsskolorna: Om Skolval, Segregation Och Utbildningsstrategier i Stockholm*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.
- Katz, Cindi (2004). *Growing up Global: Economic Restructuring and Children's Everyday Lives*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Leyshon, Michael (2011). The Struggle to Belong: Young People on the Move in the Countryside: The Struggle to Belong. *Population, Space and Place* 17(4), 304–325.
- Massey, Doreen (1995). *Spatial divisions of labour: social structures and the geography of production*. London: Macmillan
- Massey, Doreen (1994). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Pedersen Dalsgaard, Helle & Gram Malene (2018). "The Brainy Ones Are Leaving": The Subtlety of (Un)Cool Places through the Eyes of Rural Youth. *Journal of Youth Studies* 21(5), 620–635.
- Poupeau, Franck, François, Jean-Christophe & Couratier, Elodie (2007). Making the Right Move: How Families Are Using Transfers to Adapt to Socio-spatial Differentiation of Schools in the Greater Paris Region. *Journal of Education Policy* 22 (1), 31–47.
- Rosvall, Per-Åke, Rönnlund, Maria & Johansson, Monica (2018). Young People's Career Choices in Swedish Rural Contexts: Schools' Social Codes, Migration and Resources. *Journal of Rural Studies* 60 (May), 43–51.
- Rudolphi, Frida & Salikutluk, Zerrin (2021) Aiming High No Matter What? Educational Aspirations of Ethnic Minority and Ethnic Majority Youth in England, Germany, the Netherlands and Sweden, *Comparative Sociology*. 20(1),70–100.
- Sassen, Saskia (2012). *Cities in a World Economy*. 4th ed. Thousand Oaks, Calif: SAGE/Pine Forge.

- Skeggs, Beverley (1997). *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable*. London: SAGE.
- Skeggs, Beverley (2000). *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos
- Skrbis, Zlatko, Woodward, Ian & Bean, Clive (2014). Seeds of Cosmopolitan Future? Young People and Their Aspirations for Future Mobility. *Journal of Youth Studies* 17 (5), 614–625.
- Stockdale, Aileen, & Catney, Gemma (2014). A Life Course Perspective on Urban – Rural Migration: The Importance of the Local Context. *Population, Space and Place* 20(1), 83–98.
- Svensson, Lotta (2006). *Vinna och försvinna: Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*. Linköping: Linköpings universitet.
- Trumberg, Anders (2011). *Den delade skolan: segregationsprocesser i det svenska skolsystemet*. Örebro: Örebro universitet.
- Vallström, Maria (2015). *Mörkade Platser – Stigmatisering Och Ryktesspridning i Urbana Utvecklingsområden*. Söderhamn: Centrum För Flexibelt Lärande, Söderhamns kommun.
- Vallström, Mikael, Vallström, Maria & Svensson, Lotta (kommande 2021). Leva Och Låta Dö? Dagboksanteckningar Om Ansvarstagande, Landsbygdens Fördelar Och Samhällets Resiliens under Pandemins Tid. *Kulturella Perspektiv – Svensk Etnologisk Tidskrift* 30 (2–3). Hämtad från <https://publicera.kb.se/kp/article/view/1462>,
- Waters, Johanna (2006) Geographies of cultural capital: education, international migration and family strategies between Hong Kong and Canada. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 31(2), 179–192.

Citera den här artikeln: Sara Forsberg. 2021. Ungas framtidsutsikter i Kalix och Botkyrka. *Kulturella Perspektiv* 2021, vol. 30. Tema: Urban norm, s. 1–9.

Mottagen: 30 september 2021 **Accepterad:** 20 december 2021 **Publicerad:** 3 februari 2022

Copyright: © 2021 Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0, som tillåter obegränsad användning, distribution och reproduktion i samtliga medieformat, förutsatt att ursprunglig(a) författare och källa uppges. Se <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift. ISSN 1102-7908, är en expertgranskad Open Access-tidskrift som publiceras av Föreningen Kulturella Perspektiv.

OPEN ACCESS 